

POSTANOWIENIE

Dnia 20 maja 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Paweł Wiliński

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (sprawozdawca)

w sprawie **N. S.** ,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu
w dniu 20 maja 2020 r.,
kwestii wznowienia z urzędu postępowania w przedmiocie ustalenia
kosztów postępowania lustracyjnego zakończonego
postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 25 września 2019 r., sygn. akt II AKz (...),
utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w W.
z dnia 24 czerwca 2019 r., sygn. akt III K (...),
na podstawie art. 544 § 3 k.p.k.

- 1. stwierdza brak podstaw do wznowienia z urzędu postępowania sądowego zakończonego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 25 września 2019 r., sygn. akt II AKz (...), utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 czerwca 2019 r., sygn. akt III K (...), w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania lustracyjnego;**
- 2. obciąża Skarb Państwa wydatkami postępowania w kwestii wznowienia.**

UZASADNIENIE

W dniu 12 października 2017 r. (data stempla pocztowego) pełnomocnik N. S. wniósł o wszczęcie postępowania lustracyjnego. W uzasadnieniu podniesiono, że N. S. został pomówiony publicznie o działalność w służbach bezpieczeństwa, z którymi nie współpracował i nie pełnił w nich służby (k. 2 – 14 akt III K (...0).

Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 27 maja 2019 r., III K (...) na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2019 r., poz. 430, t.j., dalej: „ustawa lustracyjna”), orzekając w składzie trzysobowym, umorzył postępowanie lustracyjne wobec N. S. i na podstawie art. 632a k.p.k. zasądził od lustrowanego koszty sądowe na rzecz Skarbu Państwa (k. 220 – 222 akt III K (...)).

Postanowieniem 24 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy w W. na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w zw. z art. 618 § 1 k.p.k. ustalił koszty postępowania należne Skarbowi Państwa od N. S. na kwotę 5847,40 zł (k. 230 - akt III K (...)). Postanowienie to zostało wydane w składzie jednoosobowym. Odpis postanowienia został doręczony obrońcy w dniu 8 lipca 2019 roku (k. 237 akt III K (...)).

W dniu 5 lipca 2019 r. (data stempla pocztowego) obrońca N. S. złożył zażalenie na postanowienie o umorzeniu postępowania, w którym zarzucił rozstrzygnięciu mającą wpływ na jego treść obrazę przepisu art. 21a ust. 1 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 414 § 1 k.p.k. polegającą na wydaniu postanowienia o umorzeniu postępowania lustracyjnego, podczas gdy właściwą formą zakończenia postępowania w przypadku zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. po rozpoczęciu postępowania sądowego jest wyłącznie forma orzeczenia. Obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania (k. 233 - 234, k. 235 akt III K (...)).

Zażaleniem wniesionym w dniu 15 lipca 2019 r. (data stempla pocztowego) obrońca N. S. zaskarżył postanowienie o ustaleniu kosztów postępowania, któremu zarzucił mającą wpływ na jego treść obrazę przepisu art. 21a ust. 1 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 626 § 2 k.p.k. polegającą na wydaniu postanowienia o ustaleniu kosztów orzeczonych postanowieniem z dnia 27 maja 2019 r., które jako zaskarżone w całości nie jest prawomocne. Wskazał, że wydanie postanowienia o

ustaleniu kosztów w trybie art. 626 § 2 k.p.k. jest zasadne i dopuszczalne dopiero po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie i rozstrzygającego o zasadach ponoszenia kosztów sądowych. Podnosząc powyższe zarzuty obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia (k. 239 – 241, k. 242 akt III K (...)).

Wniesione przez obrońcę zażalenia zostały przekazane Sądowi Apelacyjnemu celem rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w (...) , po rozpoznaniu zażalenia obrońcy osoby lustrowanej, orzeczeniem z dnia 18 września 2019 r., sygn. akt II AKz (...) zmienił decyzję Sądu Okręgowego z dnia 27 maja 2019 r. w ten sposób, że zastąpił słowo „Postanowienie” słowem „Orzeczenie”, a słowo „postanawia” słowem „orzeka” (k. 261 – 262 akt III K (...)).

Z kolei postanowieniem z dnia 25 września 2019 r., II AKz (...), tenże Sąd Apelacyjny utrzymał w mocy postanowienie o ustaleniu kosztów. Wskazał, że co prawda w momencie wydawania zaskarżonego postanowienia, nie było jeszcze prawomocne postanowienie z dnia 27 maja 2019 r., jednak kwestia ta uległa dezaktualizacji z uwagi na wydanie przez Sąd odwoławczy orzeczenia z dnia 18 września 2019 r., przez co zaskarżone postanowienie posiada podstawę w postaci prawomocnego orzeczenia przesądzającego zasadę ponoszenia kosztów (k. 265 – 266 akt III K (...)).

Postanowienie Sądu II instancji wydano w składzie jednoosobowym.

W dniu 23 stycznia 2020 r. (data wpływu do Sądu Najwyższego) obrońca N. S. złożył na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 544 § 2 k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 1 ustawy lustracyjnej wniosek, w którym zasygnalizował konieczność wznowienia z urzędu postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem z dnia 25 września 2019 r. Sądu Apelacyjnego w (...), II AKz (...), utrzymującym w mocy postanowienie z dnia 24 czerwca 2019 r. Sądu Okręgowego we W., III K (...), w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania lustracyjnego,

W ocenie autora wniosku wystąpiła bezwzględna przyczyna odwoławcza wskazana w przepisie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., „gdyż Sąd Okręgowy w W., procedując jako sąd pierwszej instancji w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania należnych Skarbowi Państwa od N. S. w sprawie dotyczącej

postępowania lustracyjnego był nienależycie obsadzony, orzekał bowiem w składzie jednoosobowym, podczas gdy postanowienie Sądu Okręgowego w W. w ww. sprawie winno być wydane w składzie trzech sędziów”. Obrońca N. S. odwołał się do stanowiska wyrażonego w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2016 roku o sygnaturze I KZP 2/16, w której, wskazano, że skład sądu okręgowego orzekającego w każdym postępowaniu sądowym toczącym się na podstawie przepisów ustawy lustracyjnej powinien być trzyosobowy. W związku z zaprezentowaną argumentacją obrońca wniósł o uchylenie postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 25 września 2019 r. oraz Sądu Okręgowego z dnia 24 czerwca 2019 r. i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi I instancji.

W odpowiedzi na powyższe pismo Dyrektor Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w W. wniósł o stwierdzenie, że brak jest podstaw do wznowienia postępowania z urzędu w trybie art. 542 § 3 k.p.k. i pozostawienie wniosku obrońcy lustrowanego N. S. bez rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek strony składany (tak jak w tym wypadku) w trybie art. 9 § 2 k.p.k. nie może być traktowany jako wniosek o wznowienie postępowania, lecz jako pismo procesowe sygnalizujące tego rodzaju okoliczności, które obligują sąd właściwy do wznowienia postępowania z urzędu (tak: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2005 r., I KZP 5/05, OSNKW 2005, z. 6, poz. 48). Tak też w niniejszym wypadku potraktowane zostało pismo adwokata B. Z. – reprezentującego N. S.

Przeprowadzona analiza orzeczeń wydanych w celu określenia kosztów postępowania lustracyjnego należnych Skarbowi Państwa w sprawie N. S. pozwoliła na stwierdzenie, że w sprawie nie zaistniała bezwzględna podstawa odwoławcza, co obligowałoby Sąd Najwyższy do wznowienia z urzędu postępowania w przedmiocie określenia kosztów postępowania lustracyjnego.

W pierwszej kolejności należało ustalić, czy postępowanie sądowe mające na celu ustalenie wysokości kosztów postępowania, prowadzone na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w zw. z art. 618 § 1 k.p.k., stosowanych odpowiednio w postępowaniu lustracyjnym z mocy art. 19 ustawy lustracyjnej, może podlegać

procedurze wznowienia z urzędu. Wznowieniu podlega bowiem „postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem”, przy czym zasadnie przyjmuje się, że orzeczeniami kończącymi postępowanie są nie tylko wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania, ale także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, także pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem, że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, wywołując trwałe skutki (por. J. Matras, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2018, s. 1258). Wobec tego, że prawomocne postanowienie ustalające wysokość kosztów postępowania rozstrzyga o tym, jaką kwotę kosztów będzie zobowiązana uiścić dana strona postępowania, należy uznać, że definitywnie kształtuje w tym zakresie jej sytuację prawną i wywołuje trwałe skutki prawne. Nie zmienia tej oceny fakt, że przedmiotem tego postępowania nie jest przesądzenie reguły ponoszenia kosztów, skoro ta została już rozstrzygnięta w prawomocnym orzeczeniu kończącym postępowanie lustracyjne, a jedynie określenie ich wysokości. Mając na względzie trwałe skutki tego rozstrzygnięcia i fakt, że zamyka ono dalsze rozpoznawanie tej kwestii, należało uznać, że procedurze wznowienia z urzędu podlega postępowanie w przedmiocie ustalenia wysokości kosztów postępowania, zakończone prawomocnym postanowieniem.

Przechodząc do analizy zaistnienia w sprawie sygnalizowanej przez adwokata N. S. bezwzględnej podstawy uchylenia orzeczenia, trzeba zauważyć, że ukształtowanie składu sądu okręgowego orzekającego po prawomocnym zakończeniu postępowania lustracyjnego nadal budzi wątpliwości w praktyce orzeczniczej. Dzieje się tak pomimo wydania przez Sąd Najwyższy uchwały w sprawie I KZP 2/16, w której udzielono odpowiedzi na następujące pytanie: „czy treść art. 17 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. 2013 r., poz. 1388), nakazującego orzekanie przez sąd okręgowy w składzie 3 sędziów, znajduje zastosowanie w stosunku do wszystkich orzeczeń zapadających w postępowaniu przed tym sądem, prowadzonym na podstawie wymienionej ustawy, czy też wymóg ten dotyczy tylko tych orzeczeń, które w sposób merytoryczny - co do istoty, rozstrzygają

w przedmiocie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych?". Sąd Najwyższy przesądził, że „w postępowaniu toczącym się na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, Dz. U. z 2013 r., poz. 1388 ze zm., sąd okręgowy wszystkie orzeczenia wydaje w składzie trzech sędziów” (uchwała z dnia 24 sierpnia 2016 r., I KZP 2/16, OSNKW 2016, z. 10, poz. 64). Wymaga doprecyzowania, że rozbieżności w wykładni prawa, które doprowadziły do wydania ww. uchwały, nie dotyczyły orzeczeń wydawanych po prawomocnym zakończeniu postępowania lustracyjnego, a jedynie tego, czy również postanowienie o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania lustracyjnego albo o jego umorzeniu, podobnie jak orzeczenia rozstrzygające w przedmiocie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych, powinny być wydawane przez sądy okręgowe w składzie trzech sędziów. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że takie orzeczenia „nie są jedynymi merytorycznymi, jakie mogą zapaść w toku postępowania lustracyjnego. Tego rodzaju orzeczeniami są bowiem również postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania lustracyjnego wydane na skutek stwierdzenia - co zdarzyć się może rzadko, ale nie jest przecież wykluczone - już na tym etapie materialnych negatywnych warunków dopuszczalności postępowania lustracyjnego (art. 17 § 1 pkt 1 - 2 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej), a także postanowienia o umorzeniu postępowania z powodu stwierdzenia wystąpienia tychże warunków już w toku postępowania, zarówno przed rozprawą, jak i w czasie jej trwania”. Z treści uzasadnienia uchwały wynika, że te orzeczenia muszą być wydawane w składach trzyosobowych.

Dokonując wykładni pojęcia „sprawy” użytego w art. 17 ustawy lustracyjnej, Sąd Najwyższy uznał, że „w zakresie składu sądu orzekającego w pierwszej instancji w postępowaniu lustracyjnym ustawa lustracyjna zawiera regulacje szczególne, a tym samym stosownie do treści art. 19 tej ustawy przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące tej materii nie mają w postępowaniu lustracyjnym nawet odpowiedniego zastosowania”.

Jak już wspomniano, w orzecznictwie sądów powszechnych w dalszym ciągu występują rozbieżności w zakresie kształtowania składu sądu okręgowego

orzekającego w przedmiocie kosztów procesu w postępowaniu lustracyjnym. We wskazanym przez obrońcę N. S. postanowieniu Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 26 marca 2019 r., II AKz (...) (załączone do pisma z dnia 23 stycznia 2020 r.) stwierdzono, że w przedmiocie zasądzenia kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu w sprawie dotyczącej postępowania lustracyjnego, sąd okręgowy, zgodnie z art. 17 ustawy lustracyjnej, powinien orzekać w składzie 3 sędziów. Natomiast w orzeczeniu, które wskazał w swojej odpowiedzi Dyrektor Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, Sąd Apelacyjny w (...) uznał, że postanowienie o ustaleniu kosztów procesu wydane po prawomocnym zakończeniu postępowania lustracyjnego, nie jest orzeczeniem „w sprawie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych”, o którym mowa w art. 17 ustawy lustracyjnej, lecz rozstrzygnięciem zapadłym po zakończeniu postępowania lustracyjnego i dotyczącym wyłącznie wysokości należnych Skarbowi Państwa kosztów procesu (postanowienie z dnia 14 maja 2019 r., II AKz (...)). Sąd Apelacyjny podkreślił ponadto, że postanowienie o ustaleniu kosztów nie dotyczy w żadnym zakresie kwestii odnoszącej się do zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego, a sformułowanie, do którego ustawodawca odwołał się w treści art. 17 ustawy lustracyjnej, swoim zakresem znaczeniowym obejmuje wyłącznie merytoryczne i formalne orzekanie w postępowaniu lustracyjnym (zasadniczym i dodatkowym), do czasu prawomocnego zakończenia przedmiotu postępowania lustracyjnego.

Podobne stanowisko zostało wyrażone w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 1 lipca 2019 r., II AKzw (...), dotyczącym składu sądu okręgowego orzekającego w przedmiocie rozłożenia na raty kosztów sądowych postępowania lustracyjnego.

W ocenie Sądu Najwyższego postanowienie ustalające wysokość kosztów postępowania lustracyjnego wydane na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w zw. z art. 618 § 1 k.p.k. po tym, jak w prawomocnym orzeczeniu kończącym postępowanie lustracyjne przesądzono zasadę ponoszenia kosztów tego postępowania, nie może być uznane za orzeczenie wydane „w sprawie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych” w rozumieniu art. 17 ustawy lustracyjnej. Jest to orzeczenie w kwestii incydentalnej, ubocznej w stosunku do przedmiotu postępowania lustracyjnego,

wydawane na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego, które wobec braku stosownej regulacji w tym zakresie w ustawie lustracyjnej, mają odpowiednie zastosowanie z mocy art. 19 tej ustawy. Przedmiot tego postępowania jest powiązany z postępowaniem lustracyjnym jedynie w ten sposób, że w prawomocnym orzeczeniu kończącym postępowanie lustracyjne został określony podmiot zobowiązany do poniesienia kosztów tego postępowania. Ponadto, co istotne w kontekście uchwały Sądu Najwyższego w sprawie I KZP 2/16, postępowanie w przedmiocie ustalenia wysokości kosztów postępowania lustracyjnego jest prowadzone po prawomocnym zakończeniu tego postępowania. Z tego względu, jak również z uwagi charakter postępowania w przedmiocie ustalenia kosztów, postępowanie to nie „toczy się” już na podstawie przepisów ustawy lustracyjnej, ale przepisów art. 626 § 2 w zw. z art. 618 § 1 k.p.k. Mając na względzie przedmiot tego postępowania, jego incydentalny i wypadkowy charakter, jak również to, że jest ono uruchamiane po prawomocnym rozstrzygnięciu „sprawy o zgodność z prawdą oświadczeń lustracyjnych”, należy uznać, że skład sądu okręgowego rozstrzygającego w przedmiocie ustalenia wysokości kosztów postępowania lustracyjnego na podstawie art. 626 § 1 k.p.k. w zw. z art. 618 § 1 k.p.k., kształtuje ogólna reguła z art. 30 § 1 k.p.k.

Przenosząc te ogólne rozważania na grunt rozpatrywanej sprawy trzeba stwierdzić, że zaistniała w niej dość nietypowa konfiguracja procesowa. Mianowicie, wydając dnia 24 czerwca 2019 r. postanowienie o ustaleniu kosztów procesu należnych Skarbowi Państwa od N. S. , Sąd Okręgowy w W. działał w błędnym przekonaniu, że postanowienie tegoż Sądu z dnia 27 maja 2019 r. umarzające postępowanie lustracyjne i zasądzające koszty sądowe od osoby lustrowanej, jest prawomocne od dnia 4 czerwca 2019 r. (k. 231 akt sprawy III K (...)). Tymczasem zostało ono skutecznie zaskarżone zażaleniem obrońcy osoby lustrowanej. Co jednak istotne, pomimo zaskarżenia go w całości, a zatem także w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach, obrońca nie kwestionował merytorycznych rozstrzygnięć zawartych w tym postanowieniu a jedynie jego formę (umorzenie postępowania „postanowieniem” a nie „orzeczeniem”, jak tego wymagają przepisy ustawy lustracyjnej). Ponadto, w czasie rozpoznawania zażalenia obrońcy na postanowienie w przedmiocie ustalenia kosztów z dnia 24 czerwca 2019 r.,

postępowanie lustracyjne wobec N. S. zostało już prawomocnie zakończone orzeczeniem z dnia 18 września 2019 r. (II AKz (...)). Zatem prawomocne rozstrzygnięcie co do ustalenia kosztów postępowania lustracyjnego zapadło po jego prawomocnym zakończeniu.

Pomimo specyficznej sytuacji, jaka zaistniała w tej sprawie, należy uznać, że postanowienie Sądu Okręgowego z dnia 24 czerwca 2019 r. utrzymane w mocy postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 25 września 2019 r., nie zostało wydane przez sąd nienależycie obsadzony w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Raz jeszcze trzeba podkreślić, że kwestionowane orzeczenie Sądu Okręgowego wydane zostało w oparciu o zasadę ponoszenia kosztów ustaloną w rozstrzygnięciu merytorycznym, czyli postanowieniu z dnia 27 maja 2019 r. Postanowienie z dnia 24 czerwca 2019 r. miało na celu jedynie określenie wysokości kosztów postępowania, którymi uprzednio już został obciążony lustrowany. Rozstrzygnięcie przesądzające zasadę ponoszenia kosztów wydał Sąd Okręgowy w składzie trzech sędziów. W orzeczeniu z dnia 24 czerwca 2019 r. Sąd Okręgowy dokonał jedynie szczegółowego wyliczenia kosztów postępowania obciążających lustrowanego. Rozstrzygnięcie w tym przedmiocie posiadało charakter incydentalny, poboczny. Sąd Okręgowy orzekał na posiedzeniu na zasadach ogólnych, zgodnie z art. 30 § 1 k.p.k. Z akt sprawy nie wynika, by prezes sądu zarządził rozpoznanie tej sprawy w składzie trzyosobowym. Zauważyć też należy, że przesłanki z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. nie dopatrzył się w tej sprawie również Sąd odwoławczy, kontrolując zaskarżone orzeczenie, jak również sam obrońca N. S., skoro nie podniósł tej kwestii w zażaleniu. Sąd Apelacyjny zażalenie obrońcy N. S. na postanowienie o ustaleniu kosztów procesu rozpoznał również w składzie jednoosobowym, co czyni zadość art. 30 § 2 k.p.k.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy stwierdził brak podstaw określonych w art. 542 § 3 k.p.k. do wznowienia postępowania z urzędu, orzekając o wydatkach na podstawie art. 638 k.p.k.

Z tych względów postanowiono jak na wstępie.